

INGLIZ TILIDAGI POLISEMIYA VA OMONIMIYANING SEMANTIK TAHLILI

Shirinboyeva Hilola Xolbek qizi

Samarqand davlat chet tillari instituti

ingliz tili nazariy aspektlari stajyor o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16538636>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tilidagi polisemiya va omonimiyaning semantik jihatlari o'rganiladi. Polisemiya bir so'zning bir nechta o'zaro bog'liq ma'nolarga ega bo'lishini bildirsa, omonimiya esa shakli bir xil, ammo ma'nosi butunlay farq qiluvchi so'zlarga nisbatan ishlatiladi. Maqolada ushbu tushunchalarning farqlari, o'xshashliklari va tilda tutgan o'rni misollar asosida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: polisemiya, omonimiya, semantik tahlil, ingliz tili, leksik ma'no.

Ingliz tilida ko'plab so'zlar bir nechta ma'nolarga ega bo'lib, bu holat tilshunoslikda polisemiya deb ataladi. Shu bilan birga, bir xil talaffuz va yozilishga ega bo'lgan, biroq ma'nosi har xil so'zlar omonimlar deb yuritiladi. Ushbu ikki hodisa til o'rganuvchilar uchun chalkashlik tug'dirishi mumkin. Shu sababli ular orasidagi semantik tafovutlarni tahlil qilish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Polisemiya — bu bir so'zning bir nechta, o'zaro bog'liq ma'nolarga ega bo'lishidir. Bu tilning rivojlanishidagi tabiiy jarayonlardan biridir. Masalan: "Head" so'zi – 1) inson bosh qismi (the head of a person); 2) rahbar (head of the department); 3) navbat boshida turgan kishi (at the head of the queue). Bu misollar so'zning asosiy ma'nosidan kelib chiqqan holda boshqa ma'nolar hosil qilganini ko'rsatadi. Shunday qilib, polisemiya tilning iqtisodiyliigi va ifoda imkoniyatining kengligiga xizmat qiladi. Bir so'z turli kontekstlarda ishlatilishi orqali tilda uslubiy va semantik boylikni yuzaga keltiradi.

Omonimlar esa – bu shaklan bir xil, lekin ma'nosi mutlaqo farq qiluvchi so'zlardir. Omonimiyalarning yuzaga kelishi asosan fonetik o'xshashliklar va tarixiy leksik o'zgarishlar bilan bog'liq. Masalan: "Bank" so'zi – 1) moliyaviy muassasa (a financial bank); 2) daryo yoki ko'l bo'yidagi qirg'oq (river bank). Yoki "Bat" so'zi – 1) baseball uchun tayoqcha (a cricket bat); 2) hayvon (a bat – flying mammal). Bu so'zlar o'zaro leksik yoki semantik bog'lanishga ega emas, lekin talaffuzi va yozilishi bir xil. Bu ularni polisemiya emas, balki omonimiya qilishiga sabab bo'ladi.

Jadval-1. Polisemiya va omonimiyaning semantik xususiyatlarining taqoslanishi

TAQOSLASH MEZONI	POLISEMIYA	OMONIMIYA
Ma'nolar orasidagi bog'liqlik	Ma'nolar o'zaro semantik jihatdan bog'liq	Ma'nolar o'zaro bog'liq emas
Yuzaga kelish sababi	Semantik kengayish (bir so'zning kontekst asosida kengayib borishi)	Tarixiy fonetik o'zgarishlar yoki tasodifiy o'xshashliklar
Tuzilish manbai	Bir so'zning turli kontekstda ma'nolari evolyutsiyalashgan	Har xil kelib chiqishga ega so'zlarning fonetik jihatdan mos tushishi
Kontekstdagi rol	Ma'no kontekst orqali aniq bo'ladi, lekin umumiy semantik bog'liqlik mavjud	Kontekstda faqat mustaqil so'z ma'nosi aniqlanadi, bog'liqlik yo'q

Misollar	Head (bosh qism, rahbar, navbat boshlovchisi)	Bat (uchadigan hayvon, beysbol tayoqchasi)
Leksik birliklar soni	Bitta leksik birlik, ko'p ma'noga ega	Tashqi ko'rinishda bir xil, lekin aslida ikki yoki undan ortiq alohida birliklar
Leksik tahlilda ahamiyati	Sinonim, antonim, metafora va konnotatsiya bilan bog'liq bo'lishi mumkin	Har bir omonim alohida lug'aviy birlik sifatida o'rganiladi

Shunday qilib, polisemiya va omonimiyani aniqlash, tarjima qilish, leksik analiz, til o'qitish va sun'iy intellekt uchun muhim ahamiyatga ega. Masalan, kontekstga qarab "bank" so'zining qaysi ma'noda ishlatilganini aniqlash tarjima sifatini belgilaydi. AI modellar, matnlarni avtomatik tahlil qiluvchi dasturlar uchun ham bu ikki hodisani farqlash zarur. Chunki biror so'zning noto'g'ri kontekstda tahlili noto'g'ri tarjima yoki xulosa berish xavfini oshiradi.

Jadval-2. Polisemiya va omonimiya misollari jadvali

So'z	Turi	Ma'nosi 1	Ma'nosi 2	Izoh
Head	Polisemiya	Inson bosh qismi	Bo'lim rahbari (e.g. head of the department)	Bir-biriga semantik jihatdan bog'liq
Foot	Polisemiya	Oyoq qismi	Tog' yoki sahifaning pastki qismi	Kengaygan ma'nolar
Bank	Omonimiya	Moliyaviy muassasa	Daryo qirg'og'i	Shakl bir xil, ma'no butunlay boshqacha
Bat	Omonimiya	Uchadigan hayvon	Sport anjomlari (kriket yoki beysbol tayoqchasi)	Umuman bog'lanmagan ikki ma'no
Bright	Polisemiya	Yorqin (nur)	Aql-idrokli (a bright student)	Abstrakt ma'no kengaygan
Match	Omonimiya	Mos keladigan narsa yoki kishi	Gugurt cho'pi (to light a match)	Ikkalasi alohida kelib chiqishga ega
Spring	Omonimiya	Bahor fasli	Suv manbai / Otiluvchi mexanik qismlar	Tarixan boshqa manbalardan shakllangan

Yuqoridagi 2-jadvalda ingliz tilidagi polisemiya va omonimiya hodisalari semantik jihatdan tahlil qilingan holda, ular orasidagi asosiy farqlar misollar orqali yoritilgan. Shu tariqa, jadval orqali talabalar ingliz tilidagi so'zlarning semantik ko'pma'noliligini (polisemiya) va mustaqil, o'xshash shakldagi ma'no tafovutlarini (omonimiya) oson farqlay oladi. Bu esa tarjima, leksik tahlil va til o'qitish jarayonida muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa. Ingliz tilidagi polisemiya va omonimiya – til leksik tizimining asosiy hodisalaridan hisoblanadi. Ularning farqlarini tahlil qilish semantik tadqiqotlar, tarjima nazariyasi, til o'qitish

va tilshunoslikning boshqa sohalarida muhim ahamiyat kasb etadi. To'g'ri kontekstual tahlil so'z ma'nolarining chuqur anglashiga va ularni to'g'ri qo'llashga xizmat qiladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Palmer, F. R. (2021). Semantics. Cambridge University Press.
2. Cruse, D. A. (2023). Lexical Semantics. Cambridge University Press.
3. Jackson, H. & Amvela, E. Z. (2022). Words, Meaning and Vocabulary. Continuum.
4. Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2018). An Introduction to Language. Cengage Learning.
5. Lyons, J. (2023). Linguistic Semantics: An Introduction. Cambridge University Press.

INNOVATIVE
ACADEMY